06/04/2021

200ετηρίδα 1821: “Καλαρρυτινοί αργυροχόοι, πρόσφυγες στη Ζάκυνθο”

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ζακύνθου

Οι διαδικτυακές διαλέξεις της Ιεράς Μητροπόλεως Ζακύνθου επί τη συμπληρώσει 200 ετών από την Εθνεγερσία του 1821 καλά κρατούν! Ως γνωστόν, πραγματοποιούνται μέσω του Μορφωτικού Κέντρου Λόγου της Ενορίας Βανάτου “Αληθώς”, σε πείσμα της Πανδημίας, η οποία δεν επιτρέπει την εκ του σύνεγγυς κοινωνία.

Η πέμπτη επετειακή διάλεξη δόθηκε το βράδυ της Κυριακής Γ΄ Νηστειών (4 Απριλίου 2021), από τον Αρχιμανδρίτη Διονύσιο Λυκογιάννη, Ιεροκήρυκα της Ιεράς Μητροπόλεως Ζακύνθου και υποψήφιο διδάκτορα ΕΚΠΑ, ο οποίος διαπραγματεύτηκε το θέμα: “Καλαρρυτινοί αργυροχόοι, πρόσφυγες στη Ζάκυνθο”.

Η ομιλία μεταδόθηκε μέσω του καναλιού του “Αληθώς” στο YouTube, οι δε ενδιαφερόμενοι φιλίστορες, φιλότεχνοι και φιλοζακύνθιοι μπορούν να την (ξανα)παρακολουθήσουν ακολούθως:

Ακολουθεί γραπτώς η περίληψη της ηλεκτρονικής διάλεξης του π. Διονυσίου:

Η Ζάκυνθος, με τους χαμηλούς καταπράσινους λόφους και τη μεγάλη αμμουδερή ακτογραμμή της, απέναντι από την ηπειρωτική Ελλάδα, μπορεί να είχε στραμμένους τους οφθαλμούς της για αιώνες στη Δύση, εξαιτίας των ιστορικών συγκυριών, αλλά σαν μια ανοικτή αγκαλιά πάντοτε υποδεχόταν τους εξ Ανατολών κατατρεγμένους αδελφούς της από τον Οθωμανικό ζυγό. Κρήτες, Κύπριοι, Αθηναίοι, πρόσφυγες από τον Μοριά και τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, κατέφευγαν τους περασμένους αιώνες στη Ζάκυνθο. Το «φιόρο του Λεβάντε» υπήρξε κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, το πρώτο χριστιανικό λιμάνι στο Ιόνιο που συναντούσαν τα καράβια που έρχονταν από την Ανατολή κατά τη ναυσιπλοΐα τους προς τη Δύση.

Η οικονομική πρόοδος της Ζακύνθου ως κομβικός διαμετακομιστικός εμπορικός σταθμός αλλά και η πολιτιστική της εξέλιξη ως τόπος όπου η Δύση σμίγει με την Ανατολή, έδωσε την ευκαιρία για την ανάπτυξη πολλαπλών σχέσεων με τους Ελλαδίτες της Ηπείρου και του Μοριά. Με το ξέσπασμα των διαφόρων επαναστατικών κινημάτων κατά τον 19ο αιώνα, μάλλον δε το καλοκαίρι του 1821 με την καταστροφή των Καλαρρυτών της Ηπείρου, πολλοί Καλαρρυτινοί βρίσκουν καταφύγιο σε περιβάλλον για αυτούς οικείο, μιας και αρκετοί συντοπίτες τους είχαν από πριν επαγγελματικές σχέσεις στο νησί.

Οι Καλαρρυτινοί, γράφει ο Ντ. Κονόμος στο βιβλίο του “Ηπειρώτες στη Ζάκυνθο”, αποτελούν σημαντικό κεφάλαιο της νεότερης κοινωνικής και πολιτιστικής ιστορίας του νησιού. Αγνοί, εργατικοί, σεμνοί και πάντα στοχαστικοί, έφεραν στη Ζάκυνθο από την ονομαστή πατρίδα τους όχι μόνο τη θαυμαστή τέχνη της χρυσοχοΐας και αργυρογλυπτικής αλλά και το δραστήριο εμπορικό δαιμόνιο, που άσκησε ευεργετικότατη επίδραση στην οικονομική κίνηση του νησιού.

Οι οικογένειες των Δαμίριδων, του Καραμπίνη, του Μπαχώμη, του Δάφνου, του Ραφτάνη, του Γιάκου αναφέρονται ως αντιπροσωπευτικές ενός δραστήριου, εμπορικού και πολιτιστικού παρελθόντος της ζακυνθινής κοινωνίας.

Μια πλειάδα ακόμη τεχνιτών του ασημιού βρίσκουν καταφύγιο και πρόσφορο έδαφος για την καλλιτεχνική και επαγγελματική τους ανάπτυξη στο νησί της Ζακύνθου, όπως ο Αθανάσιος και ο Γεώργιος Τζημούρης, ο Διαμαντής και ο Γεώργιος Μπάφας, ο Χριστόδουλος Βαρσάμης ή Γκέρτζος, ο Ιωάννης και Κωνσταντίνος Μπλούτσος, ο Γεώργιος Δάφνος, ο Γεώργιος και Αχιλλέας Παπαστεφάνου και ο Ιωάννης Τουτουνάκος.

Ο Αθανάσιος Τζημούρης από το Μεσολόγγι πέρασε το καλοκαίρι του 1821 στη Ζάκυνθο μαζί με τη γυναίκα του Στασινή, το γένος Παράσκη και τα ανήλικα πέντε

παιδιά τους, μιας και έφυγαν βιαστικά λίγο πριν την καταστροφή των Καλαρρυτών και τη σφαγή των κατοίκων από τα Οθωμανικά στρατεύματα. Ο Αθανάσιος Τζημούρης ήταν ήδη γνωστός στη Ζάκυνθο, διότι παλαιότερα είχε στείλει αρκετά Ευαγγέλια σε διάφορους ναούς. Στο νησί όμως δεν μπορούσε να ανοίξει δικό του εργαστήριο. Έχοντας επωμισθεί τη φροντίδα της οικογένειας, ο Τζημούρης ανασυντάσσεται είτε συνεργαζόμενος με τους ομότεχνους συντοπίτες του Καλαρρυτινούς, που βρήκε να έχουν εργαστήρια στο νησί, όπως την οικογένεια Μπάφα είτε δημιουργώντας «συντροφία».

Στη Ζάκυνθο κατέφυγε και ο Γεώργιος Τζημούρης, χρυσοχόος και αυτός στο επάγγελμα και συγγενής του Αθανασίου. Στο λεξικό του ο Λ. Ζώης καταγραφεί τον Γεώργιο Τζημούρη ως «άριστο μεταλλογλύφο εις εκκλησιαστικά και οικιακά σκεύη, συνεργασθείς μετά του Διαμάντη Μπάφα».

Οι αργυροχόοι Ιωάννης και Κωνσταντίνος Μπλούτσος ή Βλούτζος έφτασαν επίσης το 1821 από τους Καλαρρύτες στη Ζάκυνθο.

Η άλλη σημαντική οικογένεια Καλαρρυτινών αργυροχόων, που έμελλε να γράψει λαμπρές σελίδες στην ιστορία της νεοελληνικής αργυροχοΐας, ήταν αυτή του Διαμάντη Μπάφα μαζί με τον υιό του Γεώργιο. Ο Ντίνος Κονόμος μας αναφέρει ότι η φήμη του Διαμαντή, ως εξαίρετου καλλιτέχνη, έφτασε στα αυτιά του Αλή Πασά και αυτός του παρήγγειλε διάφορες εργασίες. Ο Διαμάντης όμως φοβήθηκε τη συναλλαγή με τον τύραννο και έφυγε από την πατρίδα του για τη Ζάκυνθο.

Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, έχοντας γοητευθεί με τα αργυρόγλυπτα του Μπάφα, τα οποία μελετούσε όταν ήταν Νομάρχης Ζακύνθου, γράφει σε ένα άρθρο του: Ένας σεβάσμιος πρεσβύτης του νησιού, ο μακαρίτης Διονύσιος Μπάφας, έμπορος, μου έλεγε πως θυμόταν ακόμα τον συγγενή του καλλιτέχνη, γιατί πρόφθασε και τον είδε παιδί, απλόν, ταπεινό με το φεσάκι του, ακούραστον, αγαθό, ευσπλαχνικό για τους φτωχούς. Χωρίς γράμματα, μόνον με την παιδεία και το μεγαλείο που δίνει το τάλαντο... θυμόταν και το μαγαζάκι του στην αγορά της Ζακύνθου. Μου πρόσθεσεν όμως επί λέξει πως ο Μπάφας πέθανε πένης.

Ευτυχώς, τα σπουδαιότερα έργα του Μπάφα σώθηκαν από την σεισμοπυρκαϊά του 1953, που εξαφάνισε την πόλη της Ζακύνθου.

Στο τέμπλο της εκκλησίας του Αγίου Διονυσίου στην πόλη της Ζακύνθου, υπήρχε μέχρι πρόσφατα μια μεγάλη αργυρόγλυπτη σύνθεση, με την επιγραφή «δια χειρός Γεωργίου Διαμαντή Μπάφα 1820». Η ασημένια κιβωτιόσχημη λειψανοθήκη με το θαυματουργό χέρι του Αγίου Διονυσίου είναι επίσης αληθινό κομψοτέχνημα.

Η απαράμιλλη αργυρόγλυπτη λάρνακα, που περικλείει το ιερό Λείψανο του Αγίου

Διονυσίου του Σιγούρου, Επισκόπου Αιγίνης, αποτελεί το κορύφωμα της τέχνης του Μπάφα. Παριστάνει την Κοίμηση του Αγίου, που τον περιστοιχίζουν οι πατέρες της μονής. Επίσης ένα από σημαντικά έργα που βγήκε από τα χέρια των Μπάφηδων, το αξιολογότερο από την άποψη των μικρογραφικών παραστάσεων, είναι και το επίχρυσο Ευαγγέλιο που σώζεται στον ίδιο ναό.

Ανάμεσα σε όσα η καταστροφή του 1953 επέτρεψε να διασωθούν, είναι και το περίφημο Ευαγγέλιο της Παναγίας της Χρυσοπηγής στην Μπόχαλη. Η ασημένια επένδυση της εικόνας της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας ήταν το μόνο αντικείμενο που ανασύρθηκε μέσα από τις στάχτες, του κατεστραμμένου και παραδομένου στις φλόγες κατά το 1953, ναού των Αγίων Πάντων στο κέντρο της πόλης της Ζακύνθου. Ένα επιπλέον έργο θα αναφέρουμε των Μπάφα, αυτό του αργυρού δίσκου ελεημοσύνης από τον ερειπωμένο σήμερα ναό της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών στους Κήπους, έργο του 1821.

Οι ηπειρώτες πρόσφυγες ανακαλύπτουν όχι μόνον την όμορφη πόλη που τους φιλοξενεί αλλά και τους ανθρώπους της με τον ιδιόρρυθμο πολιτισμένο τρόπο που εκδηλώνονται στην ιδιωτική και κοινωνική τους ζωή. Ξαναβρίσκουν τα καλλιτεχνικά τους πατήματα, ανακαλύπτοντας νέες φόρμες δημιουργίας και έκφρασης. Ενσωματώνονται σιγά σιγά στον κοινωνικό ιστό μιας νέας πατρίδας, η οποία αποπνέει τον αέρα ενός ελεύθερου κράτους, έστω υπό την Αγγλική Προστασία.

Συναναστρέφονται με ανθρώπους που διαπνέονται όχι μόνον από φιλελληνικά αισθήματα αλλά ασπάζονται την ιδέα για έναν επαναστατικό αγώνα που θα οδηγούσε σε ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Η παρουσία και το δράμα του ξεριζωμού τους, γίνεται πηγή έμπνευσης και καλλιτεχνικής δημιουργίας για τους ντόπιους, κυρίως όμως αναπτερώνει το εθνικό φρόνημα και συμβάλλει εν συνεχεία στην πορεία προς την Ένωση με την απελευθερωμένη Ελλάδα.